

Kafkasya Araştırmalarına Dair Bir Kaynak: Tiflislikiye Vedomosti Gazetesi (1828-1832)

Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu*

Özet

Bu çalışma, XIX. Yüzyıl'ın ilk yarısında Kafkasya'daki en üst askeri ve idari mercii olan Müstakil Kafkasya Kolordusu'nun resmî yayın organı Tiflislikiye Vedomosti gazetesinin kuruluşu ve yayın faaliyetlerini ihtiva etmektedir. Bu gazetede yer alan yazılardan Rusya'nın Kafkasya'da izlediği siyaseti görmek mümkündür. Rusya'nın İran ve özellikle Osmanlı Devleti aleyhine izlediği askeri ve siyasi faaliyetler bu gazetede haber olarak yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra Tiflislikiye Vedomosti'de Rusya'nın Kafkas halklarını tanımak için onların tarihi, kültürü, gelenek ve görenekleri hakkında çok sayıda yazı kaleme alınmıştır. Bu çalışmada gazetenin tüm sayıları taranarak konularına göre tasnif edilip özellikle Kafkas halklarının tarihi ve kültürü hakkında yayınlanan yazılar değerlendirilmiştir. Ayrıca 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'yla ilgili cepheden gönderilen haberler de incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kafkasya, Gürcistan, Tiflis, Osetler, Çerkesler

A Source for Caucasian Studies: Tiflislikiye Vedomosti Newspaper (1828-1832)

Abstract

This study is on the establishment and publication of the Tiflislikiye Vedomosti newspaper, the official publication of the Independent Caucasus Corps (Müstakil Kafkasya Kolordusu) which was the highest military-administrative authority in the Caucasus in the first half of the 19th century. It is possible to see the politics of Russia in the Caucasus from the articles in this newspaper. Russia's military and political activities against Iran and especially the Ottoman Empire were published in this newspaper as news. Besides, many pieces on the history, culture, traditions and customs of the Caucasian peoples have been written in Tiflislikiye Vedomosti for Russia to

---

* Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu, Araş. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul. E-mail: oguzhan0037@gmail.com (Gönderim / Received: 27.10.2019; Yayın kabul / Accepted: 29.11.2019)

get to know them. In this study, all the issues of the newspaper were reviewed and classified according to their subjects and especially the writings about the history and culture of the Caucasian peoples were evaluated. In addition, news sent from the front about the Ottoman-Russian War of 1828-1829 were examined.

Keywords: *Caucasus, Georgia, Tbilisi, Ossetians, Circassians*

Gazetenin Kuruluşu ve Amacı

Tiflisskiye Vedomosti 1828-1832 yılları arasında Kafkasya'da yayınlanan ilk Rus gazetesidir. Bu gazete Tiflis Askeri Valisi General P.M. Sipyagin'in gayretleriyle kurulmuştur. Dolayısıyla gazetenin sahibi General Sipyagin, baş editörü de tarihçi ve gazeteci Pavel S. Sankovski'dir (1798-1832). Gazetenin yayın hayatına başlaması için gereken izinlerin alınmasında, o sırada Petersburg'da bulunan Aleksandr S. Griboyedov'un büyük rolü olmuştur. 1828 yılının Nisan ayı sonunda gereken iznin çıkmasından sonra özel bir yayın komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyonda General Hoven (Sipyagin'in olmadığı zamanlarda), N. Palavandov, P. Sankovski, Yarbay A. Bebutov, Yüzbaşı Sumbatov ve Sipyagin'in yaveri S. Çilyayev yer alıyordu (Yenikolopov 38-39). İlk sayısı 4 Haziran 1828'de çıkan *Tiflisskiye Vedomosti* 1829 yılına kadar haftalık, 1830'dan itibaren de haftada iki kez yayınlanmaya başlanmıştır. 1831 yılı için 104 sayı planlanmasına rağmen sadece 32 sayı basılmıştır. 1832 yılında ayda iki sayı çıkarılmıştır. Gazetede çok sayıda tarihi, kültürel, etnografik ve istatistiki verilere dayanılarak hazırlanmış yazılar yer almaktadır. Gazete, Rusya'nın Kafkasya'daki en üst düzey askeri ve idari yapısı olan Müstakil Kafkasya Kolordu Komutanlığı'na bağlı Tiflis Askeri Valiliği'nin kontrolünde olduğu için zaman zaman resmî haberler, idari emirler, Kafkasya hakkında genel havadisler ve bazı ilanlar yayınlanmıştır. Bunların dışında Kafkas halklarının siyasi, ekonomik ve kültürel hayatına ışık tutan çok sayıda yazı basılmıştır. Bunları yeri geldikçe metin içerisinde ele alacağız. *Tiflisskiye Vedomosti* gazetesi 1826-1828 Rusya-İran Savaşı ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında yaşanan bazı olaylar hakkında da bilgi vermektedir.

Müstakil Kafkasya Kolordusu komutanı General Baron Rozen, gazetenin amacını "hakkında çok az şey bilinen Güney Kafkasya

hakkında Rusya'ya bilgi vermek ve yerlileri Rusya ve Avrupa eğitimiyle tanıştırmak" olarak tanımlıyordu (Otnoşeniya s. 14).

Genel olarak 8-10 sayfa çıkan gazetenin ilk haberleri arasında Kafkasya Kolordusu'na yapılan ve Kolordu içerisindeki yeni tayinler ve görev değişiklikleri bulunuyordu. Savaş sırasında cepheden gelen haberler ve çarın gönderdiği bazı emirler de burada basılabiliyordu. Gazetede Ermeni halkına özel bir önem verildiği dikkat çekmektedir. Mesela İran'a ve Osmanlı Devleti'ne karşı yürütölen savaşlarda Rus ordusuna destek oldukları için Ermeni halkı ve dini liderleri Patrik Efrem'e, Nerses'e teşekkür mektupları yayınlanmıştır (Tif.Ved. 1828/10). Bunun yanı sıra Kafkasya'daki savaşlarda başarısı görölen askeri veya sivil kişilere verilen devlet nişanları hakkında haberler veriliyordu.

Ruşça, Gürcüce ve Tatar dilinde¹ yayın faaliyetini gösteren gazetenin yazar kadrosu gizli tutuluyordu. Bu tarihlerde Dekabrist olmakla suçlanarak Tiflis'de sürgün hayatı yaşayan çok sayıda aydının bulunduğu göz önüne alındığında, gazetenin çıkmasında onların da katılımı olması büyük ihtimaldir (Yenikolopov 39-40). Gazetenin yazar kadrosu P. M. Sankovski, G. S. Gordeyev, S. İ. Dodaşvili ve A. K. Bakihanov'dan oluşuyordu. Burada Revan Hanlığı üzerinde oluşturulan Ermeni vilayetinin istatistik verilerini hazırlayan İ. Şopen'in de bazı yazılarının yayınlandığı anlaşılmaktadır (Tif.Ved. 1831/6-7).

Gazetenin içeriği ile ilgili olarak "emirnameler", "kararnameler" ve "iç haberler" şeklinde başlıkların oluşturulduğunu görüyoruz. Bir diğer başlık ise "sınır ötesinden haberler" şeklinde belirlenmiştir. İç haberlerde Tiflis'te meydana gelen bazı olaylar hakkında bilgiler verilmiştir. Mesela Tiflis Askeri Valisi General Sipyagin'e Tiflis'te yapılması gerekenler hakkında Petersburg'dan gelen emirler bu haberler arasında yayınlanmıştır (Tif.Ved. 1828/1). Yine iç haberler başlığı altında Müstakil Kafkasya Kolordusu'nun Osmanlı sınırında yürüttüğü savaşlar hakkında ilk sayıdan itibaren bilgiler verilmiştir.

---

¹ Gazetenin 15. sayısında çıkan bir ilan ile 1829 yılında gazetenin içeriğinin nasıl olacağı hakkında bilgi verilmiştir. Burada gazetenin Rusça, Gürcüce ve Farsça yayınlanacağı belirtilmiştir.

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Hakkında Çıkan Haberler

Gazetede yer verilen sınır ötesi haberler başlığı altında Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlangıcında İstanbul'da yaşanan olaylar değerlendirilmiştir. Örneğin, 19 Mayıs 1828'de yani Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş manifestosunu ilan etmesinden bir gün sonra Divan'ın toplandığı ve ordunun sefere hazırlanması için seraskere emir verildiği bildirilmektedir (Tif.Ved. 1828/1).

Osmanlı-Rus Savaşı'nın devam ettiği dönemde cephede meydana gelen askeri gelişmeler başkomutan tarafından Petersburg'a rapor ediliyor, bazı haberler ise gazetede yayımlanması için Tiflis'e gönderiliyordu. Mesela Rusların Kars kuşatmasıyla ilgili olarak, bu harekâtın nasıl gerçekleştiğini ayrıntılı olarak anlatan bir rapor ve kalede ele geçirilen mühimmat, zahire ve esir sayısı hakkında bilgi veren yazılar bu tür haberlere örnektir. İlk sayıda "İzvestiya o deystvuyuşem Kavkazskom Korpuse" başlıklı yazıda Rus ordusu tarafından ele geçirilen Kars kalesinde gerçekleşen askeri harekât hakkında bilgi verilmiştir (Tif.Ved. 1828/1).

Tiflis Askeri Valisi General Sipyagin, Faş (Poti) Kalesi'nin Rus ordularınca ele geçirildiği hakkında Kolordu Komutanı Paskeviç'e 20 Temmuz 1828'de bir rapor göndermiştir. Bu rapora göre, 21 Haziran'dan 8 Temmuz'a kadar bombalanan Faş Kalesi, 14 Temmuz'da ele geçirilmiştir (Tif.Ved. 1828/4). Bir diğer haber ise Rus ordusunun 24 Temmuz 1828'de Ahılkelek Kalesi'ne düzenlediği saldırı ve kalenin ele geçirilmesiyle ilgilidir (Tif.Ved. 1828/6). Ahılkelek Kalesi'nden sonra Hirtız (Kertvis) Kalesi'nin ele geçirilmesi sırasında yaşananlar gazetenin yedinci sayısında yer almaktadır (Tif.Ved. 1828/7). Sekizinci sayı içerisinde "Kolordu'dan haberler" başlığı altında verilen bir yazıda Ahılkelek'in Rus ordusu tarafından ele geçirilmesinden sonra Rus ve Osmanlı kuvvetlerinin pozisyonu hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Burada Mustafa ve Köse Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun konuşlandıkları yerler zikredilmiştir. Aynı sayıda Ahıska Kalesi'ne saldıran Rusların, kaleyi düşürmek için düzenledikleri saldırılar ve bunun karşısında Osmanlı kuvvetlerinin mücadeleleri anlatılmıştır (Tif.Ved. 1828/8). Dokuzuncu sayıda çıkan bir habere göre, Ahıska ve Azgur Kalesi'nin düştüğü haberi Tiflis'e ulaştığında, 22 Ağustos 1828'de Kafkasya'daki Rus ordularının Başkomutanı Kont Paskeviç-Erivanski'nin Köse Mehmed

Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerine karşı üstünlük sağlaması nedeniyle Tiflis Sion Kilisesi'nde ayın düzenlenmiştir. Aynı gün gazetenin de sahibi olan Tiflis Askeri Valisi General Sipyagin Rus ordularının bu başarısının şerefine Rum, Ermeni, Luteryen ve Katolik temsilcilerin de katıldığı bir yemek vermiştir (Tif.Ved. 1828/9). Çar I. Nikolay Kars, Ahılkelek ve Hirtız kalelerinin teslim alınması üzerine Başkomutan Paskeviç'e 20 Temmuz 1828'de şumla'dan ve 20 Ağustos'ta Odesa'dan tebrik mektubu göndermiştir. Çarın bu mektupları matbu hale getirilerek gazetenin 13. sayısında yayınlanmıştır (Tif.Ved. 1828/13).

Rusların Bayezid Paşalığı'nı ele geçirmesi ile ilgili bazı haberler de gazetede yer bulmuştur. Bununla görevlendirilen Prens Çavçavadze'nin gönderdiği raporlar doğrultusunda hazırlanan haberlere göre, 25 Ağustos 1828'de harekete geçen Rus birlikleri 27 Ağustos'ta Osmanlı kuvvetleriyle karşı karşıya gelmiş, iki ordu arasında bir gün boyunca devam eden çarpışmalardan sonra Behlül Paşa garnizonuyla birlikte güvenli bir şekilde kaleden çıkmak şartıyla kaleyi Ruslara teslim etmeye razı olmuştur. Ancak kalenin teslimi sırasında Erzurum'dan gelen Osmanlı kuvvetleri paşanın fikrini değiştirmesine neden olmuştur. Yeniden başlayan çarpışmalardan sonra galip gelen Ruslar, 27 Ağustos 1828'de Bayezid'i ele geçirmişlerdir. Tuğgeneral Çavçavadze bu olayda gösterdiği başarıların karşılığı olarak birinci dereceden Anna Nişanı ile ödüllendirilmiştir (Tif.Ved. 1828/11).² Ruslar Bayezid'i ele geçirdikten sonra şehir idaresi oluşturmuş ve Rus idaresini hâkim kılmaya gayret etmişlerdir. Bu sırada Osmanlı kuvvetleri boş durmamışlar ve şehri Ruslardan geri almaya çalışmışlardır. Prens Çavçavadze'nin gönderdiği rapora göre, Bayezid taraflarındaki Rusların Osmanlı saldırılarıyla karşılaştıkları bildiriliyordu. Aynı yerde geçen bilgiye göre büyük Erzurum yolu ve Toprakkale üzerinden gelen Osmanlı kuvvetleri Rusların üzerine yürümekteydi (Tif.Ved. 1828/19).

---

² Tuğgeneral Çavçavadze'nin Bayezid'e girerek şehri ele geçirmesi ve Bayezid Paşalığı hakkında Kont Paskeviç'e sunduğu rapor 17. sayıda yayınlanmıştır (Tif.Ved. 1828/17).

Tiflisskiye Vedomosti'de sadece 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Kafkas Cephesi'nde yaşanan olaylara yer verilmiyor, aynı zamanda Balkan Cephesi'nden gelen haberler de yayınlanıyordu. Mesela Bazarcık, Şumla, Yenibazar, Varna ve daha pek çok yerde meydana gelen Osmanlı-Rus muharebelerinin seyri hakkında Tiflis'e ulaşan haberler gazetede basılmıştır (Tif.Ved. 1828/8). Varna'nın Rus orduları tarafından ele geçirilişi ve General Baron Geysmar komutasındaki Rus birliklerinin Küçük Eflak taraflarında Osmanlılar karşısındaki zaferleri hakkındaki haberler yine gazeteye bildirilmiştir. Bu haberler Tiflis'e ulaştığında Sion Kilisesi'nde 4 Kasım 1828 tarihinde ayin düzenlenmiştir (Tif.Ved. 1828/19).

Balkanlar'daki İkinci Hareket Ordusu'ndan *Tiflisskiye Vedomosti* gazetesi baş editörü Pavel Sankovski'ye gönderilen mektuba göre, 12 Ağustos 1829'da Rus ordusu Edirne'ye girmiş ve çok sayıda esir almıştır. Bunun üzerine Osmanlı ve Rus tarafları görüşmelere başlamış ve bu olay hakkındaki bilgiler de yayınlanması için Tiflis'e gönderilmiştir (Tif.Ved. 1829/40).

Yukarıda Osmanlı-Rus savaşlarına dair *Tiflisskiye Vedomosti*'de yayınlanan çok sayıda önemli haberlerden örnekler verdik. Dolayısıyla *Tiflisskiye Vedomosti* gazetesi düzenli bir şekilde incelenmek suretiyle 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı hakkında etraflıca bilgi edinmek mümkündür.

Kafkas Halkları ve Kafkasya Hakkında Çıkan Yazılar

Kafkas halkları hakkındaki ilk yazı "modern tarih" başlığı altında Kuban'da yaşayan Çerkesler hakkında kaleme alınan ve 1828 yılının 17-18-19 ve 20. sayılarında yayınlanan yazı dizisidir. Albay Kotsarev tarafından 1824 yılında Çerkesler üzerine düzenlenen askeri harekâtın detaylarını anlatan bu yazıda, Çerkeslerle ilgili değerli bilgiler yer almaktadır. Yaşadıkları yerler, sosyo-ekonomik durumları, idari düzenleri hakkında pek çok bilgi verilmektedir (Tif.Ved. 1828/17; Tif.Ved. 1828/18) (Tif.Ved. 1828/19; Tif.Ved. 1828/20).

Kafkas Hattı komutanı General Emanuel, bölgede hâkimiyet sağlamak için Kafkasya'nın yüksek kesimlerinde yaşayan Karaçaylar üzerine sefer düzenlemiştir. 20 Ekim 1828'de Kuban ve Terek nehirleri arasındaki bölgeye ve Elbrus Dağı çevresine yapılan sefer sırasında Ruslar, Karaçaylarla girdikleri çatışmalarda çok sayıda kayıp

vermiştir. 21 Ekim tarihinde Kart-Curt köyünde bölgenin ileri gelen kişileriyle görüşme yapılarak anlaşma sağlanmıştır. 23 Ekim’de bölgenin baş yetkilisi vali İslam Kırımşamhal ve diğer temsilciler Rus tabiyetini kabul etme konusunda fikir birliğine varmışlardır. Ancak Karaçaylar General Emanuel’e dört itibarlı aileden birer *amanat* vermek durumunda kalmışlardır. Yapılan anlaşmanın ardından Karaçaylar arasında eskiden olduğu gibi şeriat hukukunun geçerli olmasına izin verilmiş ve Rus ordusu geri çekilerek Kafkas Hattı’na geri dönmüştür (Tif.Ved. 1828/21).

25. sayıda çıkan bir habere göre General Emanuel, Laba Nehri’nin sağ kıyısındaki Ahmet Dağı çevresinde yaşayan Besleneylerin ileri gelenleriyle Rusya tabiyetine girme konusunda aşağıdaki şartlar üzerinde anlaşmışlardır:

1- Rusya’ya sadakatli *amanat* verilecek,

2- Rusya’ya düşman halklardan hiç kimse bölge ahali si tarafından kabul edilmeyecek, desteklenmeyecek (Tif.Ved. 1828/25).

1829 yılında Çerkeslerin tanıtılması amacıyla bir yazı dizisi yayınlanmıştır. Burada Çerkesler hakkında oldukça önemli bilgiler vardır. Kuban Nehri taraflarında yaşadıkları belirtilen Çerkes topluluklarından Ubıhlar, Natuhaylar, şapsığlar, Abadzehler, Hatukaylar, Besleneyler, Çemguylar (Temirgoy) ve Kabardeyler hakkında bilgiler mevcuttur. Bu makalede Adıge veya Çerkes olarak adlandırılan Kafkas halkının yaşadığı bölgenin sınırları, nehirleri, denizi, iklimi, siyasi durumu hakkında kısa ama oldukça değerli bilgiler işlenmiştir. Makalenin devamında yukarıda zikredilen halkların nüfusu verilmiştir. Buradaki bilgiye göre Çerkes (Adıge) halkının nüfusu aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir (Tif.Ved. 1829/22).

Çerkes Nüfusu (Mayıs 1829)

Topluluklar	Hane sayısı	Nüfusu
Ubih	1.200	9.600
Guaye	300	2.400
Natuhay	7.500	60.000
Şapsığ	7.000	56.000
Abadzeh	10.000	80.000
Bjeduş	1.600	12.800
Jane	50	400
Hatukay	1.500	12.000
Besleney	700	5.600
Çemguy (Temirgoy)	2.500	20.000
Mohoş	200	1.600
Kabardey	300	2.400
Toplam	32.850	262.800

Çerkesler hakkında 1829 yılı 21. sayısında çıkan yazının devamı 23. sayıda yayınlanmıştır. Bu yazıda da Çerkesler hakkında çok önemli bilgiler bulunmaktadır. Özellikle aile hayatlarına ve dini inanışlarına değinilmiş, Hz. Muhammed'e ve Dört Halife'ye bağlılıklarına vurgu yapılmıştır. Çerkesçe hakkındaki bilgilerin yanında Tatarca ve Türkçe konuşan çok kişinin olduğu belirtilmiştir. Ele alınan diğer bir konu Çerkes halkının sahip olduğu doğal zenginliklerdir. Dağları, ormanları, nehirleri, ovaları, ekincilik ve tarım durumu vs. pek çok konu burada izah edilmiştir (Tif.Ved. 1829/23). 24. sayı ile devam eden bu yazı dizisinde Ubihlar arasında üzüm yetiştiriciliği ve şarap yapımı, hayvancılık, kürk hayvanı yetiştiriciliği, balıkçılık, ipek böcekçiliği, avcılık ve bölgedeki tuz madenleri hakkında bilgi verilmiştir. Aynı makalenin devamında halkın eğitim durumu hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Çerkeslerin soylu sınıfının okuma yazma bildikleri, din adamlarının da Türkçe okuma ve yazmayı öğrendikleri belirtilmektedir. Burada bahsedilen bir başka konu Çerkeslerin idari sistemi hakkındadır. Halkın kendini nasıl yönettiği ve idari mekanizmada önemli bir rolü olan bölgedeki mahkemelerin faaliyetleri değerlendirilmiştir (Tif.Ved. 1829/24). 25. sayıda Natuhaylar, Şapsıglar, Abadzehler ve diğer Çerkes toplulukları

arasındaki evlilik konusuna değilmiş ve bu konudaki gelenek ve görenekler açıklanmıştır. Çerkesler arasında konukseverliğin nasıl olduğu ve konuklarını nasıl ağırladıkları anlatılmıştır. Devamında ise ticarete değinilmiş ve son olarak Çerkeslerin silahlı gleri hakkında bilgi verilmiştir (Tif.Ved. 1829/25).

1830 yılında çıkan 28 ve 29. sayılarda diğer bir Kafkas halkı olan Osetler hakkında yazılar yayınlanmıştır. Osetleri tanıtmayı amaçlayan bu yazı, o dönem için bilinmeyenleri ele aldığı için oldukça önem arz etmektedir (Tif.Ved. 1830/28).³ 1830 yılının 72. sayısında Osetya’dan mektup başlığını taşıyan bir yazı daha yayınlanmıştır. Bu yazıda Osetlerin mizacı ve yaşam biçimleri hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır.

Gazetenin bazı sayılarında “Sovremennaya İstoriya” (modern tarih) başlığı altında yazılar yayınlanmıştır. Örneğin, 1828 yılının 26. sayısında Car-Belokan Lezgileri hakkında çıkan bir yazıda, Lezgilerin yaşadıkları bölgeler, kültürleri ve dini hayatı hakkında bilgi verilmiştir (Tif.Ved. 1828/26). 1829 yılının 2 ve 3. sayılarından itibaren “Ermenistan’dan mektup” başlığı altında bir yazı dizisi yayınlanmıştır. 1827 yılında Rus orduları tarafından işgal edilen Revan Hanlığı topraklarında bir Ermeni vilayeti kurulmuştu. *Tifliskiye Vedomosti*’de çıkan yazılardan da anlaşıldığına göre, 1829 yılı başlarında yeni ele geçirilen bu bölge Ermenistan (Armeniya) olarak anılmaya başlanmıştır. 16 Kasım 1828’de Diyadin’dan (Tif.Ved. 1829/2), 25 Kasım 1828 tarihinde Bayezid şehrinden ve 4 Aralık 1828’de Revan kalesinden yazılan bu yazıda Ermenistan’ın sınırları belirlenmeye çalışılmış ve dağları, ovaları zikredilmiştir (Tif.Ved. 1829/3).

1829 yılının 10 ve 13. sayılarında Ermenilerin antik dönemlerdeki tarihi ele alınmaya başlanmıştır. Bu sayılarda yaklaşık 2500 yıl önceki durumları incelenmiştir. Ayrıca Ermenilerin Hristiyanlığa geçiş dönemleri kısaca ele alınmıştır (Tif.Ved. 1829/10; Tif.Ved. 1829/13; Tif.Ved. 1829/14).

1829 yılına ait 18. sayıda Gürcistan’ın Kahetya düzlüğünde bulunan Telavi şehrini tanıtmaq amacıyla bir yazı kaleme alınmıştır. Bu yazıda şehrin Tiflis’e olan uzaklığı, coğrafi özellikleri ve iklimi hakkında bilgi verilmiştir (Tif.Ved. 1829/18).

³ Osetler hakkında ülkemizde yapılan bir çalışma için bkz. Taşçı, 497-504.

1831 yılında bir arada basılan 24, 25 ve 26. sayılarda Abhazya ve Abhazların kısa tarihini anlatan bir yazı kaleme alınmıştır. Abhazya'nın coğrafi özellikleri, fiziki durumu, sınırları, dağları, gölleri ve iklimi hakkında önemli bilgiler mevcuttur (Tif.Ved. 1831/24-25-26). Bir sonraki birleşik sayıda Abhazya'nın istatistik verileri hakkında bilgiler verilmiştir. Abhazya'nın idari bölümleri, halkın durumu, nüfusu, dini inancı, giyim kuşam, tarım, hayvancılık, ticaret ve daha birçok konuya değinilmektedir (Tif.Ved. 1831/27-28-29).

Gazetenin bir başka haber konusu Kafkasya'da ticarettir. Bazı sayılarda ticaret için ayrı bir başlık açıldığı görülmektedir (Tif.Ved. 1828/4).

1830 yılının 3. sayısında ticaret haberleri başlığı altında gazeteye gönderilen bir yazıda, 1 Ağustos 1829'dan 1830 yılı sonuna kadar Redutkale'ye gelen ticari gemilerin taşıdığı mallar hakkında bilgi verilmektedir.⁴ Odesa'dan Redutkale'ye şeker, çay, Türk tütününü ve tuz; İstanbul'dan şeker, kahve, limon, zeytin ve çeşitli yiyecekler; Taganrog şehriden bazı erzaklar; Kerç'ten sabun, un, tereyağı, balık ve Sivastopol'den un, patetes gibi mallar Redutkale'ye gelmiştir (Tif.Ved. 1830/3).

Gazetenin sayılarında Çar I. Nikolay'ın Paskeviç'e gönderdiği mektuplar da yayınlanmıştır. 13. sayıda, Kars'ın alınması dolayısıyla I. Nikolay'ın Paskeviç'e teşekkür mektubu yayınlanmıştır (Tif.Ved. 1828/13).

*Tifliskiye Vedomosti'*de zaman zaman seyahat yazıları da yayınlanmıştır. Bunlar arasında Rusya'nın değişik yerlerinden Kafkasya'ya yapılan bilimsel veya araştırma gezileri bulunmaktadır. 1830 yılının 5. sayısında, Gürcistan Askeri Yolu'nda yapılan bir seyahat ve aynı yılın 18. sayısında çıkan Polonya'dan Güney Kafkasya'ya yapılan bir seyahat hakkındaki yazılar bunlara örnektir (Tif.Ved. 1830/5; Tif.Ved. 1830/18).

1830 yılının 64. sayısında "Eski Ermeni Şehri Garni'ye Seyahat" başlığı altında bir yazı yayınlanmış, 66-67-68. sayılarda da devam

---

⁴ 19. Yüzyıl'da Rusya'nın Güney Kafkasya ile olan askeri, siyasi ve ticari ilişkileri Hazar Denizi (Astrahan-Bakü Hattı), Karadeniz (Odessa-Redutkale Hattı) su yolu güzergahı ve Daryal Boğazı üzerinden Tiflis'e giden karayolu aracılığı ile gerçekleşmekteydi. Bkz. Çapraz, 94.

etmiştir. Garni, Revan Hanlığı topraklarında bulunan eski Türk Şehri Garnibasardır. 1827'de Rusların Revan'ı işgalinden sonra bölgeyi Ermenileştirme projesi hayata geçirilmiştir. Yazıyı da bu çerçevede değerlendirmek gerekir (TifVed. 1830/64).

1830 yılının 60. sayısında yayınlanan Güney Kafkasya yöresinin coğrafi tasviri hakkındaki yazıda Güney Kafkasya'nın Rusya'ya katılmasından sonraki bölgeleri tasnif edilmiştir. Yazıda Gürcistan'ın coğrafi tasviri konusuyla ilgili daha önce yapılan hatalar da düzeltilmeye çalışılmıştır. O zamana kadar Gürcistan'ın üç bölgeden oluştuğu ifade ediliyordu. 1828'e kadar Guri bölgesi siyasi olarak Rusya'dan bağımsız bir yerdirdi. Bu tarihten itibaren, yani Osmanlı Devleti'ne karşı kazanılan zaferden sonra Guri Rusya'ya katıldı ve Gürcistan'ın bir parçası haline geldi. Dolayısıyla Gürcistan artık Guri, Megreli, İmereti ve asıl Gürcistan olmak üzere dört bölgeden oluşuyordu. Asıl Gürcistan ise Kartli ve Kaheti adlarında iki bölgeden meydana geliyordu. Bu yazıda Gürcistan'ın idari bölgeleri olan diğer *uyezdler* de zikredilmiştir. Dolayısıyla Gürcistan'ın idari yapısıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir (Tif.Ved. 1830/60).

1831 yılının ilk sayısından itibaren Revan Hanlığı üzerinde kurulan Ermeni vilayetinin yapısı hakkındaki bilgiler dikkat çekmektedir. Bu sayılarda Revan'ın coğrafi özellikleri, iklimi, bitki örtüsü, tarım, hayvancılık, ipek böcekçiliği ve diğer meslekler hakkında bilgi verilmiştir (Tif.Ved. 1831/1-5). Özellikle 6 ve 7. sayılarda Revan'ın fiziki özellikleri, sınırları, dağları, ırmakları, nehirleri, glleri izah edilmiş, Revan'da yaşayan halkın durumu, nüfusu ve o tarihte göç eden Ermenilerin sayısı zikredilmiştir. Öte yandan Revan'ın idari yapısı ve merkeze bağlı birimler hakkında bilgi verilmiştir (Tif.Ved. 1831/6-7). 8. sayıdan itibaren ise Nahçivan hakkında detaylı bilgi verilmeye başlanmıştır. Nahçivan hakkındaki bilgiler 9, 10 ve 11. sayılarda başlamış, sonraki üç sayıda da devam etmiştir. Revan ve Nahçivan hakkındaki bu bilgilerin İ. Şopen tarafından kaleme alındığı anlaşılıyor. Şopen 1829-1832 yıllarında Revan ve çevresinin istatistik verilerini hazırlaması için Gürcistan Başkomutanı tarafından görevlendirilmiştir. Şopen'in derlediği veriler daha sonraki yıllarda yayınlanmıştır ve bugün hala ana kaynak olma özelliğini sürdürmektedir (Şopen).

23.sayıda (1828) Ahıska Paşalığı'nın idari yapısı ve sancakları hakkında bilgi verilmektedir.

5. sayıda (1829) Kars'tan Tiflis'e yazılan bir mektupta, Kars'ın idari yapısı Ermeni ve Türk köylerinin sayısı hakkında bilgiler verilmektedir. Devamı bir sonraki sayıda yayınlanmıştır. Kars'ın Gürcistan, İran ve Osmanlı şehirleriyle ticaretinden bahsedilmektedir. Revan, Ahıska ve Erzurum'dan alınan ve satılan mallar sayılmaktadır. Bazı sayılarda Kars'ın istatistik verileri, gelirleri incelenmiş, dağları, ovaları, sancakları vd. ele alınmıştır (Tif.Ved. 1829/11; Tif.Ved. 1829/15).

8. sayıda (1829) Erdebil Hanlığı'nın istatistiki verileri hakkında bilgiler yer almaktadır. Aynı yerde General Tsitsianov'un 1803'te kuşattığı Gence kalesini ele geçirmesi (Ocak 1804) anlatılmaktadır.

Gazetede bahsedilen konulardan biri de Kafkasya'nın maden sularıdır. Yeraltı zenginliklerine önem veren Ruslar, doğal su kaynaklarıyla yakından ilgilenmişlerdir. 1829 yılına ait 7. sayıda Diyadin çevresinde bulunan maden suları hakkında bir yazı çıkmıştır. Suların durumu ve bulunduğu köyler hakkında bilgi verilmektedir.

Rus-İran Savaşı ve Prens Hüsrev Mirza'nın Petersburg Yolculuğu

İç haberler arasında yer verilen bir başka konu, 1826-1828 Rusya-İran Savaşı ve sonrasında İran'la yürütülen diplomatik ilişkilerdir. 1826-1828 Savaşı'nın hemen ardından İran'a elçi olarak gönderilen Aleksandr S. Griboyedov'un Petersburg'tan yola çıkıp 5 Temmuz 1828'de Tiflis'e geldiği haberi gazetenin ikinci sayısında yayınlanmıştır (Tif.Ved. 1828/2). 19. sayıda çıkan habere göre ise Griboyedov 17 Ekim 1828'de Tebriz'e ulaşmıştı (Tif.Ved. 1828/19). Griboyedov Tahran'da çıkan bir ayaklanma sırasında Rusya Büyükelçiliği'ne baskın yapan isyancılar tarafından öldürülmüştü. Bu olay iki devlet arasında oldukça büyük bir gerilime neden olmuştu. Yaşanan krizi hafifletmek amacıyla İran tahtının varisi Abbas Mirza'nın oğlu Hüsrev Mirza Petersburg'a elçi olarak gönderildi. Prens ve beraberindeki heyet 7 Mayıs 1829'da Tiflis'e ulaştı (Tif.Ved. 1829/19). *Tiflisskiye Vedomosti* gazetesinden elçilik heyetinin yolculuğu hakkında detaylı bilgi öğrenebiliyoruz. Prens Hüsrev Mirza'nın Petersburg'a gitmek üzere 23 Mayıs 1829'da Tiflis'ten yola çıkacağı bildiriliyor. Aynı gün elçilik heyeti için Tiflis Askeri Valisi tören düzenlemiştir (Tif.Ved. 1829/21). Hüsrev Mirza ve heyetinin Petersburg'a gidişinin asıl sebebi Griboyedov'un ölümü için çardan özür dilemektir. Ancak *Tiflisskiye Vedomosti'de* bu konuyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmadığı

dikkat çekmektedir. 29 Mayıs'ta Hüsrev Mirza ve elçilik heyeti Gürcistan Askeri Yolu'nu izleyerek Vladikavkaz Kalesi'ne ulaşmıştır. Onları kale komutanı Tuğgeneral Skvortsov karşılamış ve törenden sonra kalacakları eve götürülmüşlerdir. 31 Mayıs kurban bayramına denk geldiği için Hüsrev Mirza, Tuğgeneral Skvortsov, Tuğgeneral Rennenkampf ve diğer kurmay subayların bayram tebriklerini kabul etmiştir (Tif.Ved. 1829/23). 6 Temmuz'da Prens ve heyeti Goryaçevodsk şehrine ulaşmış, burada General Emanuel prens şerefine gösterişli bir balo düzenlemiştir. Bir süre şehirde kalan Prens, Goryaçevodsk çevresini gezip dolaşmış, su kaynaklarını incelemiştir. 12 Temmuz sabahı prens Goryaçevodsk'tan Stavropol'e gitmek üzere yola koyulmuştur (Tif.Ved. 1829/33). Prens Petersburg'a vardığında, 10 Ağustos'ta İmparator I. Nikolay onu Kışlık Saray'da kabul etmiştir. I. Nikolay sarayda generallerin de katıldığı büyük bir kabul töreni düzenlemiş, bu töreninin tüm detayları *Tifliskiye Vedomosti*'de yazılmıştır (Tif.Ved. 1829/35).

Heyet dönerken, Albay Prens Dadian karşılama için Duşet şehrine gönderilmiş ve elçilik heyetine eşlik ederek birlikte 29 Aralık 1829'da Tiflis'e gelmişlerdir. Sınır karakolunda Müstakil Kafkasya Kolordusu kurmay başkan vekili Tuğgeneral Jukovski prensi karşılamış ve birlikte Başkomutan General Paskeviç'in makamına gitmişlerdir. Başkomutan onları binanın girişinde karşılamış, kabul odasında kısa bir süre görüştüktan sonra prens için hazırlatılan daireye geçmişlerdir (Tif.Ved. 1830/1).

29. sayıda (1829) Griboyedov'un cenazesinin 17 Haziran 1829'da Tiflis Sion Katedrali'ne getirildiği ve burada karantinaya alındığı belirtiliyor. Bir sonraki gün Tiflis Askeri Valisi Strekalov ve Tiflis'te bulunan tüm generaller ile askeri ve sivil görevliler katedralde toplanmış, düzenlenen dini törenin ardından Griboyedov Aziz David Manastırı'na defnedilmiştir (Tif.Ved. 1829/29).

Sonuç

Rusya'nın Kafkasya'da yayılmaya başladığı ve özellikle bölge halklarını hâkimiyetine almaya çalıştığı dönemde *Tifliskiye Vedomosti* gazetesi önemli bir rol oynamıştır. Kafkas halklarının tarihi, kültürü, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi vererek onların pek bilinmeyen özelliklerinin tanınmasını sağlamıştır. Bu durum, yeni

kurulan Rus idaresi altında Kafkas halklarının daha kolay bir şekilde yönetilmelerini sağlamıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında yayınına devam eden *Tifliskiye Vedomosti* sayfalarında cepheden gelen sıcak haberlerin yayınlanması önemini daha da artırmaktadır. 19. Yüzyıl'ın ilk yarısında düzenli olarak gelen haberlerin yayınlanması askeri tarihçilik ve savaş haberciliği bakımından oldukça önemlidir.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

Şopen, İ. *İstoriçeski pamyatnik sostoyaniya Armyanskoy oblasti v epohu yeya prisoyedeneniya k Rossiyskoy İmperii*. Sankt-Peterburg : Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk, 1852.

Çapraz, Hayri, *Rusya Dış Ticaret Politikasında Güney Kafkasya (19. Yüzyıl)*, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2012.

“Otnoşeniya barona Rozena k t. S. Bludovu, ot 2-go dekabrya 1831 goda, No: 563”, *Akti, Sobranniye Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Komissiyeyu (AKAK)*. Arhiv Glavnogo Upravleniya Namestnika Kavkazskago, Belge No: 3, T. VIII, Tiflis 1881.

Taşçı, Tekin Aycan. «Tarihten Günümüze Osetler.» *Yeni Türkiye, Kafkaslar Özel Sayısı* Temmuz-Aralık 2015: 497-504.

Yenikolopov, İ.K. *Griboyedov v Gruzii*. Tbilisi: Zarya Vostoka, 1954.

Gazeteler BIBLIOGRAPHY

Tifliskiye Vedomosti (13). (1828, Eylül 26).

Tifliskiye Vedomosti (10). (1828, Eylül 5).

Tifliskiye Vedomosti (1). (1828, Haziran 4).

Tifliskiye Vedomosti (4). (1828, Temmuz 25).

Tifliskiye Vedomosti (6). (1828, Ağustos 8).

Tifliskiye Vedomosti (7). (1828, Ağustos 15).

Tifliskiye Vedomosti (8). (1828, Ağustos 22).

Tifliskiye Vedomosti (9). (1828, Ağustos 29).

Tifliskiye Vedomosti (19). (1828, Kasım 7).

Tifliskiye Vedomosti (13). (1828, Eylül 26).

- Tifliskiye Vedomosti* (1). (1828, Haziran 4).
Tifliskiye Vedomosti (17). (1828, Ekim 24).
Tifliskiye Vedomosti (18). (1828, Ekim 31).
Tifliskiye Vedomosti (20). (1828, Kasım 14).
Tifliskiye Vedomosti (21). (1828, Kasım 21).
Tifliskiye Vedomosti (25). (1828, Aralık 19).
Tifliskiye Vedomosti (26). (1828, Aralık 26).
Tifliskiye Vedomosti (4). (1828, Temmuz 25).
Tifliskiye Vedomosti (2). (1828, Temmuz 11).
Tifliskiye Vedomosti (19). (1828, Kasım 7).
Tifliskiye Vedomosti (40). (1829, Ekim 4).
Tifliskiye Vedomosti (22). (1829, Mayıs 31).
Tifliskiye Vedomosti (23). (1829, Haziran 7).
Tifliskiye Vedomosti (24). (1829, Haziran 14).
Tifliskiye Vedomosti (25). (1829, Haziran 21).
Tifliskiye Vedomosti (2). (1829, Ocak 11).
Tifliskiye Vedomosti (3). (1829, Ocak 18).
Tifliskiye Vedomosti (10). (1829, Mart 8).
Tifliskiye Vedomosti (13). (1829, Mart 29).
Tifliskiye Vedomosti (14). (1829, Nisan 5).
Tifliskiye Vedomosti (18). (1829, Mayıs 3).
Tifliskiye Vedomosti (11). (1829, Mart 15).
Tifliskiye Vedomosti (15). (1829, Nisan 12).
Tifliskiye Vedomosti (19). (1829, Mayıs 10).
Tifliskiye Vedomosti (21). (1829, Mayıs 24).
Tifliskiye Vedomosti (23). (1829, Haziran 7).
Tifliskiye Vedomosti (33). (1829, Ağustos 16).
Tifliskiye Vedomosti (35). (1829, Ağustos 30).
Tifliskiye Vedomosti (29). (1829, Haziran 19).
Tifliskiye Vedomosti (28). (1830, Nisan 5).
Tifliskiye Vedomosti (72). (1830, Eylül 6).
Tifliskiye Vedomosti (3). (1830, Ocak 9).
Tifliskiye Vedomosti (5). (1830, Ocak 16).
Tifliskiye Vedomosti (18). (1830, Şubat 28).
Tifliskiye Vedomosti (60). (1830, Temmuz 26).
Tifliskiye Vedomosti (1). (1830, Ocak 2).

Tiflisskiye Vedomosti (64). (1830, Ağustos 9).

Tiflisskiye Vedomosti (24, 25, 26). (1831, Mayıs).

Tiflisskiye Vedomosti (27, 28, 29). (1831).

Tiflisskiye Vedomosti (1-5). (1831).

Tiflisskiye Vedomosti (6-7). (1831).